

EKOLOJİK DEĞER OLARAK SULAK ALANLARIN KORUNMASINA YÖNELİK STRATEJİLER

Mehmet Nazım ÖZER

BIB TAU Gen.Md., Gazi Üniv. MMF ŞBP Böl. Yarı Zamanlı Öğretim Görevlisi,
mnazimozer@gmail.com

ÖZET

Sulak alanların, Mezopotamya'dan Çatalhöyük'e, Nil Deltası'ndan Akdeniz'e kadar bir çok uygarlığın yaşam alanı olduğu bilinmektedir. Sulak alanlar ekolojik, peyzaj - rekreasyonel, tarihi ve kültürel değerlere sahip zengin alanlardır. Günümüzde ise sulak alanlar; nüfusun ve buna bağlı insan eylemlerinin (yerleşme, sanayi, turizm, ikinci konut ... taleplerinin) akarsu kenarlarında, göl ve deniz kıyılarında yer seçmesiyle ekolojik özelliklerini yitirmeye, kirlenmeye, kısaca tükenmeye başlamıştır. Su kaynakları insanların yaşamı için çok önemli olmasının yanısıra, diğer bir çok canlıların barınma ve yaşam değeri olarak da çok değerlidir. Günümüzde kentleşme, doğayı sömüren bir araç haline gelmiştir. Doğal kaynakların sınırsız ve bilinçsizce tahrip edilmesi nedeniyle BM Genel Kurulu'nda biyosferin ve biyolojik çeşitliliğin korunmasını amaçlayan birçok önemli kararlar alınmış ve ülkemiz de bu kararlara taraf olmuştur. Bu nedenle günümüzde su kaynaklarının tahribatı geç te olsa ülkemizde bir planlama sorunsalı olarak ele alınmaya başlanmıştır. Ankara Gölbaşı Doğa Parkı, Antalya Lara Kent Parkı ve Selçuk Pananos Plajı planlama, tasarım ve peyzaj proje yarışmaları sınırlı sayıda olsa da bu çerçevede önemli örneklerdir. Yaşadığımız yüzyılın en önemli gündemi ekolojik değerlerin korunmasıdır. Bu nedenle sulak alanların, planlama pratiğinde ele alınması önemli konuların başında gelmektedir. Bu bildiride; sulak alanların ekosistemin bir parçası olarak korunması amacıyla planlama eyleminde ne tür stratejik ilkeler geliştirilebileceği üzerinde durulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Sulak Alanlar, Ekolojik Değer, Koruma

STRATEGIES FOR CONSERVATION OF WATERSHED AREAS AS AN ECOLOGICAL VAUE

ABSTRACT

It is obvious that watershed areas are the seedbed for various civilisations from Mesopotamia to Çatalhöyük, from Nile Valley to Mediterranean. Watershed areas are the rich areas having ecological, landscape, recreational, cultural and historical values. Now, with increasing population and human activities (housing, industry, tourism etc..) these type of areas started to lose their ecological values and nearly exhausted. Besides the importance of water resources for human life sustainability, they have ecological value as they are the habitat for many living organisms. Urbanisation becomes a tool that exploits nature. Because of unlimited and unconscious destruction of natural sources, important decisions were taken to conserve biosphere and natural diversity by U.N. and our country had accepted these decisions. For this reason, destruction of water resource areas in Turkey held as a planning problematic though it is late so far. Ankara Gölbaşı Natural Park, Antalya Lara Urban Park, Selçuk Pananos Beach planning, design and landscape projects are the several examples within this framework. Most important agenda for the contemporary century is the protection of ecological values. For his reason, taking watershed areas within planning practice is one of the most important subjects. In this paper, it will be insisted on various strategic principles for conservation of watershed areas as an important part of the ecosystem.

Keywords: Watershed, Ecological Value, Protection

GİRİŞ

Ekolojik değer olarak sulak alanların korunmasına yönelik stratejilerin saptamasını yapmadan önce ekoloji ve ekosistem kavramlarını tanımlamakta yarar vardır. Ekoloji, insan dahil tüm canlıların yaşadığı, nefes aldığı, beslendiği doğanın ve doğal döngülerin tümünü içermektedir (Arapkirlioğlu, 2003). Bir başka tanımla ekoloji; canlılar ile çevreleri arasındaki karşılıklı etki ve ilişkileri inceleyip araştıran ve çevreye göre daha geniş bir kavrayış getiren ve biyosferin (yaşam alanının) dengesini ve bütünlüğünü amaç olarak gören bir bilimdir (Çalgüner, 2003).

Ekoloji kavramının mekanı ve konusu ekosistemdir. Ekosistem, mekanda, belirli sınırları olan ancak geçirgen; canlı - cansız elemanları ve bunlar arasındaki etkileşimlerin karmaşası dolayısıyla dinamik ve zaman boyutunda sürekli değişim ve gelişim gösteren bir bütün olarak algılanmalıdır. (Şahin, 2003)

Ekolojik değer olarak sulak alanların şu temel özellikleri nedeniyle korunması önem taşımaktadır.

- doğal süzgeç; sulak alan, suyun her türlü organik, inorganik ve toksit maddeleri büyük oranda tutarak bir arıtma görevini görür. Sulak alan ayrıca, yüzeysel taşınma ile göle girecek olan sedimenti tutar ve bu sayede gölün su kalitesini korur.
- doğal baraj; sular, sulak alan içinde yayılmakta ve alan doygunluğa ulaştıktan sonra bırakılmaktadır. Sulak alan, doğal baraj özelliğinden dolayı çevrede oluşabilecek taşkını engeller.
- fauna - flora için yaşamsal alan; sulak alanlar, kuş ve su canlı türlerinin korunması ve yaşaması için de çok önemlidir. Sulak alanlar göç mevsiminde kuşlara ve su canlılarına barınak ve besin deposu görevi görür.

Ekolojik Değer Olarak Sulak Alanların Korunmasına Yönelik Stratejiler

Kentlerin etki alanı içinde kalan sulak alanların korunması önemli bir sorundur. Bu alanlar, kentlinin rekreasyon ihtiyaçlarının bir kısmını karşılarken korunması temel amaç olarak ele alınmalıdır. Sulak alanlar, etkileşim havzası içerisinde sahip oldukları coğrafi, fiziksel ve ekolojik özellikleri nedeniyle önemli yaşam değerlerini barındıran, hassas ekosistem parçaları olarak geleceğe yönelik vizyon-senaryo yaklaşımları veya stratejileri ile korunması gerekli alanlardır. Oluşturulacak stratejilerde ekolojik özellikli alanların iyileştirilmesini hedefleyen ve alanın özgün doğal yapısını güçlendiren bir peyzaj anlayışı geliştirilmelidir. Bu amaçla sulak alanların düzenlenme modeli için önerilebilecek temel stratejiler şunlar olabilir:

Strateji I: Ekosistemde bütüncüllük esası dikkate alınarak sorun alanının sınırlarının tanımlanması gerekir. Fiziksel çevredeki tüm bileşenler birbirleriyle karşılıklı etkileşimdedir ve sistemin sürekliliği de bu etkileşimlerle mümkündür. Bu nedenle ekolojik alanlar, coğrafyanın oluşturduğu büyük bir sistemin alt parçası olarak ele alınmalı ve yorumlanmalıdır.

Strateji II: Farklı disiplinlerden oluşan ekipler ile Sorun alanının sahip olduğu ekolojik sistemin özelliklerinin tanımlanması gereklidir.

Strateji III: Koruma kararlarının etkinliğinin, yönetim sistemleri ve programları ile sağlanabileceği anlaşılmıştır. Bu yönetim programlarında da ekolojik yaklaşım esas olmalıdır. Ekosistem yönetimi, planlama, uygulama, denetleme boyutlarında merkezi, bölgesel ve yerel idarelerin yanında sivil toplum kuruluşlarının da koordinasyonunu sağlayacak birimlerinden oluşmalıdır. Demokratik ve katılımcı bir karar mekanizması tercih edilerek yeterli mali kaynaklar yaratılmalıdır. Ayrıca yönetim planının her aşamasında halkın katılımı da desteklenmelidir.

Strateji IV: Ekolojik alan ekosistemlerinin biyolojik çeşitliliğinin bütünlüğü ile kullanımlar arasında koruma-kullanma dengesinin sağlanması ve bunun sonucunda hassas kaynaklara yönelik risklerin azaltılması amaçlanmalıdır. Sulak alanın potansiyel ve sorunlarını dikkate alarak üretilecek eylem alanları saptanmalıdır. Bunlar;

- Mutlak Koruma Alanı; Burada amaç, kıt kaynakların, çok duyarlı olan ekolojik alanın , habitat ve ekosistemlerin korunmasıdır.
- Geçiş Alanı; Bu alan, aktivite bölgesindeki gelişimlerin mutlak koruma alanını doğrudan etkilemesini önleyecek tampon alan olarak düşünülmelidir. Tampon alan, ekolojik alanların geliştirme açısından en kritik bölgesi olarak görülmelidir.
- İyileştirme - Onarma Alanı; Burada amaç mevcut kullanımlar nedeniyle hasar görmüş kaynakların iyileştirilmesini/yenilenmesini sağlamaktır. Alanın özelliklerinden dolayı ekolojik alanın restore edilmesi ve dolayısıyla projede ekosistemin devamlılığının sağlanması ve biyolojik çeşitliliğin korunması amaçlanmalıdır.
- Etkinlik Alanı; Sorun alanı içerisinde aktif rekreasyonel ve gerekli ihtiyaçların düzenleneceği alandır. Bu alan, taşıma kapasitelerini aşmayacak etkinliklerin mekan içerisindeki konum ve dağılımlarının sulak alan peyzajına olumsuz etkilerinin minimumda tutulmasına, buna karşın

kullanıcıların alanın doğal ve estetik değerlerinden maksimum yararlanmalarına olanak sağlamalıdır.

SONUÇ

Yaratılan bu modelde, ekolojik alanları yeniden geliştirme projeleri; fiziki bir düzenlemeden çok ekolojik verilerin değerlendirildiği ve bu değerlerin öne çıkarıldığı koruma, sağlıklılaştırma ve yenileme politikalarının üretildiği, kamu ve toplum yararı gibi hedefleri dengeleyen ve uygulanması için gerekli örgütsel - finans modellerin düşünüldüğü stratejik planlarla sağlanmalıdır.

Duyarlı ekosistemlerin oluşturduğu alanlar, kaynakların aşırı kullanımı, yoğun yerleşim baskısı nedeniyle tahrip olmaktadır. Bildiride ekolojik alanların planlaması ve tasarım stratejileri belirlenmeye çalışılmış ve ekolojik alanların kentsel kullanım baskısı altında olumsuz etkilenmesinin önüne geçilmesi amaçlanmıştır.

KAYNAKLAR

- Arapkirlioğlu, K., 2003. Ekoloji ve Planlama. Planlama Dergisi 2003/1: 4-8.
- Şahin Ş., Özer M.N., 2002. Kentsel Tasarımda Ekolojik Etik. 1. Uluslararası Kentsel Tasarım Buluşması (Küreselleşme Sürecinde Kentsel Tasarım ve Yerel Özellikler Uluslararası Sempozyumu Oturum Teması; Kentsel Tasarımda Kurama Doğru), MSÜ, İstanbul, ss. 280-295.
- Şahin Ş., 2003. Ekolojik Söylemin Mekan Planlama ve Tasarıma Yansımaları. Peyzaj Mimarlığı Dergisi 2003/2: 55-59.
- Çalgüner, T. 2003. Çevre mi? Ekoloji mi?, Nobel Kitapevi., Ankara.